

Dok se poslednjih godina sve češće i sve upornije ponavljaju stara kritička da nemamo ni prave satire ni pravu satiračara, u senci tekuće humorističke i satirične produkcije rastao je i za svega nekoliko godina izrastao Vlada Bulatović Vib. Njegova prva knjiga *Budnik* je samo jedan čin borbe mladog satiračara za novo značenje i za novo mesto satire kod nas. To je ota i još uvek jeste borba za osvrnute njavanje našeg satirično-humorističnog izraza, borba za svežija i novija savajanja satire, za nove teme, nove motive i za nov dun u satiri, ali istovremeno i borba protiv birokratsko-dogmatičnog otpora i borba za priznanje satire kao društveno korisnog i neopodnog posla.

Vlada Bulatović nije ni prvi ni jedini pisao uspešne satirične tekstove u našem vremenu, jer su se i pre njega i pored njega pojavljivali s vremena na vreme enkasni i stojići satirični tekstovi, on se nije posvao ni sam ni odjednom, ali je dostupnije i sigurnije od drugih gojao do ličnin orazaca satirično-humorističkog izraza. U vreme skeptičkog pa i neelastičnog odnosa prema našoj satiri on je pokazao da se kod nas, sa puno moralne i političke odgovornosti, može negovati oštra, prodorna i duopka satira, na daleko višem nivou saopštavanja od standardne tekuće produkcije. Njegova pojava u ovom trenutku predstavlja, u stvari, jedno od mogućih razrešenja starog problema: kako danas i ovde negovati efikasnu društvenu satiru, ne razarajući istovremeno tekovine revolucije i ne zamračujući njene perspektive. U traganju za svrsishodnom satirou, Vib nije htio satiru tupih zuba, ni satiru-apologetiku. Njegova satira je zato specifična po uglu iz kojeg prilazi pojavama, po pozicijama sa kojih kritikuje. Bitno u njegovom satiričkom nertu jeste što ne kritikuje protiv, nego kritikuje za, što njegova satira nema oporost Domanovićeve gorčine ili laku, ipak pomućenu, vedrinu Nušićevog humora, nego draž jedne drugačije vrste angažmana. Vibova satira ne niče iz revolta, nema nekontrolisane tokove, ne udara po objektima kao pa-njevima; ona najčešće zna da bude konstruktivna, da ima jasan i precizan cilj i u cilju izvesne elementa, prema kojima je tempirana. Ta satira ne želi da zaleću je ili da maskira i prikriva, ali nije ni ruši-

v l a d a
b u l a t o v i ć
V I B

uvod u baladu o smrti gljše dilberovog

Na slamu se peto pope
U tornju se zvona tope.
Otać kune život đrtav,
Dilberov je GWA mrtav.

Pucovi se keze kao lepra
Kad u sinjicu makazama
Seku žlezde crnog vepra
I dele ih nakazama.

Kere đderu tele crklo,
Mama nad njim tužno muže;
Nebo se nad selom smrklo;
Bik joj proba žuto junče.

Umro je Dilberov Gljša.
Iz tornja izleću vrane
I crna krvava kiša
Čas zvoni, čas na leš kane.

Pod kulturnim fenomenom Raše Popova danas verovatno niko u našoj kulturnoj atmosferi ne podrazumeva sistem određeni ideja i pogleda koji bi bili njemu izuzetno svojstveni ili određenu tematsku i sadržajnu orijentaciju koje bi se izdvajale iz kruga današnjih pisatelja i publicista. Raša Popov se dosad nije izrazio afirmisao ni kao esejist, dramatičar, prozaist, ni kao pesnik, filozof ili sociolog, iako se gotovo u svim tim svojstvima istovremeno pojavljivao. Pa ipak, Raša Popov u našoj kulturnoj sredini znači nešto vrlo određeno i samosvojno. U njegovoj pojavi su se iskazale mnoge sposobnosti našeg vremena, mnoge ambicije i radoznalosti nekoliko poslednjih generacija, sile se mnoge oprečne tendencije, ali vidno ispoljile i neke naše nemoći i osobenosti. Iza različitih tvorevina koje je Raša Popov do sada objavio, nije ostajao trag jedne jedinstvene koncepcije, skoncentrisanog napora oko jednog kruga ideja ili problema. Najveći deo njegovog rada je fragmentaran i parcijalizovan i živi najčešće kao iskricne jednog zanimljivog, agilnog, izuzetnog duha.

Poezija Raše Popova u knjizi *Doa* oka nije originalna u onom smislu u kome je poezija drugih pesnika originalna: u njansama razlika, u fakturi stiha, u intonacionoj i melodijskoj kompaktnosti. Njegova poezija suštinski je drugačija od drugih poetskih tvorevina koje se kod nas pojavljuju; ne može se svrstati u postojeće tokove i određena poetska raspoloženja, ne mogu joj se odrediti neposredni uzori i uticaji, ne može se upoređivati i tumačiti po istim kriterijumima kojima prilazimo većini današnjih pesnika. Ta poezija pravljena je po drugačijim principima i ambicijama, u njoj egzistiraju pomalo neubi-

lačka ni ubilačka; ona se ne pravi od jetkosti jednoga lucidnog nerva čijem se jeziku otimaju mnoge nekontrolisane postavljene ideje, ona se pravi od jasno izgrađenog stava prema funkciji satire u savremenom društvenom životu, od upotrebljivosti i neophodnosti njenih konkretnih dejstava. Vibova satira je pre svega budna svest satiračara, u društvenoj podeli zadržana samosvesno zadužena da bude nešto budnija nego što su budne svesti uopšte, da pre svih drugih uoči pojave, da ukazuje na njih i da ih prokazuje. Naslov *Budnik* nije ni slučajno ni proizvoljan: možda on najadekvatnije izražava svojstvenost te satire koja više želi da gradi i da opominje nego da razara.

Vib pecka, ujeđa; često bez dlake na jeziku kazuje i ono što se još niko nije usudio da kaže; neguje, u stvari, jednu angažovanu kritiku našeg čoveka i naše društvene prakse. Ali ispod pera satiračara ne probija žla volja ili cinizam, ne probija ono što bi moglo da dovede u pitanje njegov moralni, politički i stvaralački stav. Vib je ozbiljan pregalać na sektoru humora i satire, veran i zahtevima svog poziva, ali i svog političkog i idejnog opredeljenja. Vib nije pisac bez koncepcija, pisac koji ide za sluhom i za trenutnim pomodnim vetrovima; on zna i šta hoće u satiri da postigne i da se bori i u borbi. Zbog toga se na njega ne može gledati kao i na svaku drugu literarnu pojavu koja egzistira pod kapom naše literaturе i publicistike. Vib predstavlja jednu određenu tendenciju i koncepciju satire kod nas koja se sve izrazitije ispoljava. Govoriti danas o njemu znači govoriti o jednom velikom problemu, ali i jednoj velikoj šansi naše satire. Podrška Vibu i njegovim nastojanjima nije u ovom trenutku samo stvar praktičnog kritičkog odnosa prema jednom darovitom piscu-satiračaru, nego i stvar principijelnog odnosa prema razvoju jednog književnog roda i prema negovanju jednog specifičnog vida zdrave društvene kritike koju on s uspehom upražnjava.

„Muški satiračara kao da nismo imali: nema nijednog koji je muški zagriao neki problem!“ — kaže Vib u jednoj svojoj humoreski. A muški zagristi neki problem danas ne znači baviti se najviše takozva-

nim malim čovekom: tramvajdžijama, kondukterima, mlekađžijama, blagajnicima, kelnerima, piljarima, piljancima, nego pre svega deformitetima socijalističkog društva. Muški zagristi problem — to danas znači ne praviti „više za famozno nedeljno popodne, posle udobnog ručka, udobnu i goljavu predigru za spavanje“, nego imati hrabrosti za borbu sa nemerljivim i nepoznatim silama tih deformiteta, sa nosiocima birokratskih i dogmatičkih shvatanja, sa neizgrađenim ili poljuljanim moralom i svakovrsnim ličnim interesima pojedinaca. Pre svega zbog takvih tematskih opredeljenja Vibova satira je kvalitativno drugačija od najvećeg dela naše savremene satirično-humorističke produkcije; po tome ona, ustalom, i jeste specifična i izuzetna. Vibu će pripasti čast da se u ovim godinama doslednije i postojanije od drugih naših satiračara muški prihvatao neki problema i muški pokušavao da ih rešava, da je u našoj posleratnoj satiričnoj književnosti pronašao puteve koji vode negovanju svrsishodne i konstruktivne satire.

Vibova satira, još neublištena, još u formiranju, predstavlja u naše dane pionirski posao. Vib se nije još sasvim razvio, niti je uspeo da stvori jedan celoviti svet satire, da izgradi svoju satirično-humorističku viziju sveta. Njegove kratke basne, priče i parole ostaju pokatkad u domenu vica, dosetke ili igre rečima. Neke od njih će nesumnjivo ostati kao obrasci brzog i spretnog reagovanja, mnoge će se rastopiti u tokovima vremena. I njemu kao i „najlucidnijem savremenom duhu Evrope“ Poljaku Stanislavu Ježi Lecu, sa kojim ga veže mnogo zajedničkog i bliskog u izrazu, odsustvo te dimenzije smanjuje umnogome snagu komunikacije. Vib, na primer, nije stvorio svet junaka, — jedno od najefikasnijih sredstava književnog saopštavanja, iako ima dovoljno elemenata da ga ubliži i provede kroz savremeni svet. U kritici njegovog dosadašnjeg dela to ne može da mu se pripisuje kao izraziti nedostatak. Ali odsustvo izgrađene humorističko-satirične vizije sveta i junaka, nesumnjivo umanjuje efektivnost njegovog delovanja, usitnjava njegove napore i često na dnevne potrebe troši njegov talenat.

Petar MILOSAVLJEVIĆ

Oma Toda u grč legla,
nokte grize, zube stegla.
„Progovori! Ceri slatka!“
Molila je njena matka.

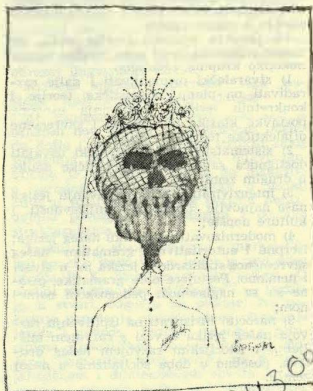
Udaću te ja za popu,
„za doktora onog čopu
„armunika što mu svira;
„il za carskog oficira.

„Upala će mozga proći,
„curi lepoj sve f u moći.
„Diž se Todo da namigneš,
„beli šlajer da zadigneš!

„Baš je srećna tvoja mati,
„u svatove već te prati!“
Dreče gajde, riče frula,
„Gle šta sam ti sve isprala...“

... al je Toda nije čula
jer je Toda već umrela.

ILUSTROVAO BORISLAV ŠAJTINAC

SVATOVI
TODE ČONKINE

Upalu mozga dobila Toda.
Valjda je ladna bila voda;
u bunarskoj rupi smratno
crkila žaba iznenadno.

Otać Todu nije dao
za sirotog jer je zao.
A siroma, duša ceo,
život sebi oduzeo.

čajena iskustva i poetske namere. Ona je u osnovi knjiška, ali ne i papirnata; nije cerebralna u klasičnom smislu, ali je u suštini intelektualna i intelektualistička. Poznaje se da ju je pisao čovek koji stvara prevashodno u prisustvu knjiga, u atmosferi raznolikih i raznovremenih pesničkih iskustva. Iako u njoj probija katkad poneki sentimentalno-lirski zvuk, ona nije ni idilično sentimentalna ni arhaična. U njoj, naprotiv, ima daleko više sarkazma i ironije, poigravanja sa sentimentalizmom i lirskim svetovima pesnika, sa jezikom predmetom pesme. Često je veliko pitanje dokle je ta poezija pisana na pretenzijama da bude „ozbiljna“, a kad počinje da biva prrodija na poeziju, na melodijsku i zvučnu obojenost nečijeg stiha, kad počinje da biva otpor prema šematičnosti poezije i njenih slika, a kad sve to u isti mah, u splojevima i akcentima koji sve te elemente ujedinjuju u jedan osoben i složen pesnički govor.

Novina je u poetskom doprinosu Raše Popova što poeziju više ne tretira kao instrument za literarno-poetsko oblikovanje osećanja, subjektivne vizije, što „ne peva kao ptica u gori“, nego čitav poetski svet gradi na poznavanjima pesničkog zanata, pa je ona rutinerska ali i spontana u isti mah, opsednuta poetskim nasledom, ali i okrenuta protiv njega. Ta poezija nije odbacila osećajnost, ali nije sagrađena samo na njoj; nije odbacila racionalistički pristup poeziji, i racionalistički žongleraj sa stihovima, ali u njoj pulsira i jedan jak damar dadaističkog, nadrealističkog odnosa prema poeziji. Od drugih poetskih struktura, koje se kod nas javljaju poslednjih godina, ta poezija se razlikuje i po svojoj složenosti i po protivrečnosti svojih elemenata i tokova. Ona je zbog toga i više interesantna kao fen-

men, kao pojava, nego li što je značajna po svom poetskom dometu, po umetničkoj održivosti.

Iz otpora prema standardnom i stereotipnom u savremenom našoj poeziji, Raša Popov je odlazio u svojevrsnu negaciju savremene tekuće poetske reči i često dolazio do hermetičkih rešenja, smisaono neodrživih i nehomogenih stihovnih tvorevina, otvorenih ili neformiranih poetskih celina. Otuda je ta poezija „antipoezija“ samo u odnosu na standardne i opšteprihvaćene tokove savremenog pesničkog izražavanja. A ustvari, ona jeste poezija po tome što je sposobna da iskaze jedan nov sadržaj na pesnički neubičajen, ali prihvatljiv način, što uspeva da u krug pesničkih tema uključi još nekorišćene elemente i opservacije, a u fakturu i zvučnu intonaciju stiha mogućnosti novih spojiva i gradnji.

Ali u svojoj negaciji stereotipne tekuće poezije Raša Popov nije došao do rešenja koja bi značila otvaranje novih puteva, otkrivanja novih načina pesničkog izražavanja. On je svoju negaciju najviše iscrpao u prkosu i opriranju onome što je standardno, što je manir, što se stvara na modnim tokovima jednog vremena. Više je progovorio svojim pesničkim gradnjama po onome što nije i kako nije htio da kazuje nego po onome što je u stvari kazivao. Umesto negiranja, prevaziđenih načina kazivanja i poetskog mišljenja, on nije ponudio puteve i načine koje bi inspirativno delovali i na druge. U neku ruku nepoturna i nedorečena, ova poezija je formirana bez veće unutrašnje čvrstine. Ali na barometru razvoja naše domaće poezije ona predstavlja dragocen podatak o porasloj kulturi našeg pesništva, o njegovoj

Petar MILOSAVLJEVIĆ

R A Š A
P O P O V